

Zuziak T. P., Bilozerska H. O., Kravtsova N. Ye., Sizova N. S., Kravchenko I. M. Polycertical education of future teachers of art disciplines

The article considers the peculiarities of using the technology of integrated polyartistic education of future teachers of art disciplines. Attention is paid to the requirements in the field of education to ensure the quality of education in accordance with European standards and recommendations. The problem of increasing the professional readiness of future teachers of art disciplines as an artistically educated person capable of self-improvement is actualized. It is determined that the success of training future specialists depends on the introduction of technologies of integrated polyartistic education in higher educational institutions. Scientific and methodological sources on this issue are analyzed, on the basis of which the limitations of sound methodology are determined. Attention is drawn to the need for future teachers of art disciplines to master various artistic and pedagogical technologies in professional activities. It is determined that the technologies of integrated polyartistic education contribute to a significant improvement of professional training of relevant specialists. The difference of integrated polyartistic education of students from traditional is analyzed. The essential features of integrated polyartistic education are determined. The terms «integration», «artistic and creative activity», «polyartistic activity» are considered. The main tasks of polyartistic education and the importance of the application of the technology of integrated polyartistic education are determined. The importance of creating appropriate conditions is emphasized: directing future specialists to gain practical experience by means of polyartistic project activity; formation of a stable motivation for cognitive and exploratory activities in the field of various arts; formation of emotional and value attitude of future specialists to different types of art; active participation of future teachers of art disciplines in artistic and creative activities. Methodical tools (methods, ways, forms), according to the defined conditions are offered. The importance of interaction of different types of art is emphasized, which is an important means of solving the set tasks. The stages of introduction of the technology of integrated polyartistic training of future teachers of art disciplines are singled out: organizational-constructive; motivational; activity; reflexive.

Key words: technologies, integrated multi-art education, integration, multi-art activity, artistic and creative activity, art, pedagogical conditions, methods, future teachers of art disciplines.

УДК 37.017:17

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.87.07>

Козловський Ю. М., Опачко М. В., Цюприк А. Я., Дешко Н. В.

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

У статті обґрунтовується потреба у розгортанні широкого освітнього та громадського дискурсу з приводу формування духовної культури особистості. Проблема формування духовності гостро постає у сучасних умовах повномасштабної війни в Україні. Реалії сьогодення доводять, що занедбаня, або недооцінка важливості цього аспекту людського життя тягне за собою страшні наслідки, які зрештою, можуть призвести до знищення людства. Місія розвитку духовності та формування духовної культури особистості покладається суспільством на інститути виховання і реалізується через систему освітньо-виховних закладів.

У фокусі уваги потреба в переосмисленні засадничих основ виховання, в першу чергу, теорії, а відтак і практики виховання як глибинного процесу трансляції духовних цінностей. Це передбачає трансформацію методологічної архітектоники сучасної теорії виховання на засадах встановлення конструктивних антинормативних зв'язків між ідеалізмом та матеріалізмом, ірраціональним та раціональним, духовним та логічним. Це означає, що у предметну діяльність учнів, студентів окрім традиційних сфер: людина-природа, людина-техніка, людина-людина, людина-знакова система, людина –художній образ необхідно включити чи не найголовнішу – духовну сферу: людина-Бог.

Слід визнати, що педагогічні теорії й методика втратили головні важелі впливу на людину – закликання до совісті, людяності, безкорисливості, чесності, відданості, зрештою – необхідності життя в інваріантній площині Божих заповідей. Людина завше змушена думати, адже вона й сама не досконала. Школа покликана пробуджувати думку, натомість матеріалізована школа грубо її утискає. Адже будь-яка глибока й справжня думка – шлях до Бога.

Отже на часі створення новітньої педагогіки, яка розкриватиме закономірності, принципи, форми і методи виховання, навчання і освіти особистості у всій повноті зв'язків, що виявляють належність людини до духовного й матеріального світів. У структурі новітньої педагогіки духовна педагогіка поряд із дидактикою посяде своє достойне місце.

Ключові слова: духовна культура, виховні інститути, духовність, душа, методологічні засади, духовний й матеріальний світи, світогляд, моральні чесноти.

Нещодавно Президент України В. Зеленський у своєму відеозверненні відзначив, що війна, яка триває в умовах реального часу це не віна між народами, це – війна світоглядів. Якщо досягнути смисл цього твердження крізь призму духовності, то війна, яка зараз триває в Україні – це війна духовності і бездуховності, світла і темряви. Руйнівною силою бездуховності позначені Буча, Ірпінь, Гостомель, сотні знищених жилих кварталів мирних мешканців України, сільськогосподарські угіддя, промислові потужності. Наслідками бездуховності травмовані діти, жінки, літні мешканці, що зазнали наруги від оскажених від люття, ненависті, бездумного насильства (плодів бездуховності) загарбників.

В аксіологічному аспекті традиційні складові духовності – істина, добро й краса, а її досягнення – основне завдання людини. Виховання слугує суспільною функцією з підготовки молоді до життя, яку здійснює весь соціальний лад: суспільні інститути, організації, церква, засоби масової інформації й культури, сім'я і школа, аби передати прийдешнім поколінням суспільно-історичний досвід і підготувати до результативної праці. Але в сучасних умовах виховання особистості із педагогічного і цілеспрямованого впливу на особистість має перерости в управління формуванням духовності особистості, як наріжного каменя її світогляду.

Духовність, як якісна характеристика свідомості, визначає поведінку, вчинки, життя людини; це особливості людини як суб'єкта, відмінна від бездуховності – втрати нею суб'єктності й перетворення на простий об'єкт. Тож духовність – поступова актуалізація індивідом його суб'єктних рис.

Актуальність проблеми формування духовності в контексті сучасних воєнних реалій впливає із протиріччя між потребою у переосмисленні і трансформації цінностей, як складових духовності та напрацюванням досвіду творення методології сучасного виховання.

Сутність духовності розкрито у філософських роздумах В. Вернадського, М. Грушевського, Г. Сковороди, В. Шинкарука, Д. Чижевського, П. Юркевича. Окреме місце займають філософсько-релігійні погляди на проблеми духовності О. Духновича, М. Костомарова, А. Шептицького.

Психологічні аспекти духовності розглядаються у роботах І. Беґа, М. Боришевського, В. Зінченка, В. Рибалки, В. Чижевського. Соціально-педагогічний вимір духовності осягнуто у працях Г. Ващенко, О. Вишневецького, І. Зязюна, Л. Скуратівського, В. Сухомлинського, О. Сухомлинської; соціально – філософський – представлено у працях В. Андрушенка, В. Кременя, В. Клепка, В. Онищенко. Сучасні дослідники проблеми духовності розкривають особливості духовного розвитку особистості та обґрунтовують методи формування духовної культури особистості (С. Щербина); виокремлюють компоненти духовної культури особистості (Ю. Білодід, П. Щербань), розкривають проблему духовності у сучасній педагогіці крізь призму філософських, релігійних та психологічних передумов (Т. Кущик).

Але, як слушно зазначає доктор психологічних наук В. Рибалка, «проблематика розвитку духовної культури вносить у розв'язання актуальних проблем психології та педагогіки принципово нові цивілізаційні аспекти» [4, с. 113].

Мета статті полягає у обґрунтуванні необхідності здійснення наукового дискурсу щодо формування духовності особистості в сучасних реаліях.

Як справедливо зауважує В. Рибалка, вже у стародавні часи поняття духу було пов'язано з такими вищими проявами людської природи, які ми називаємо обдарованістю, талантом, геніальністю [4, с. 108]. Згадаємо також і харизматичність, і лідерство.

Виховання духовне полягає у вихованні ціннісного відношення до буття, для стійкого й гармонійного розвитку людини, вихованні почуття обов'язку, правди, щирості, відповідальності та інших рис, що надають вищий сенс людським справам і помислам [7, с. 40].

Учені наголошують, що кожній людині як духовній істоті властиве постійне устремління до свободи, розвитку, самоздійснення, самореалізації, самодії. Духовний розвиток підіймає свідомість особи на нові рівні, пробуджує приховані здібності, сприяє процесові самоактуалізації. При цьому особистість не є пасивною структурою, вона сама визначає напрямок, ступінь змін і рівень розвитку всіх психічних феноменів, включно з духовною сферою. Отже, розвиток духовності особистості передбачає прояв власної активності людини, спрямований на самопізнання, саморозвиток (фізичний, емоційний, ментальний, соціальний), самовизначення і самовдосконалення. [2, с. 238].

Молодіжна культура, в основі якої – переважно художні смаки студентства, – досить специфічний і замкнений світ. Це субкультура без національного коріння, орієнтована на сьогоднішній день. Тут переважають нові цінності порівняно з традиційними минулими. Переважно це культ тілесності, сексуальності, тобто загалом фізіології. Молодь сьогодні, на відміну від старшого покоління, практично не соромиться будь-яких фізіологічних виявів тіла. Безсоромність неабияк формує сучасна художня література, сповнена емоцій, пов'язаних із сексуальними взаєминами, а також написана ненормативною лексикою. Відчуття сорому, що звично слугувало ознакою суто людського, культурного, вищого, на відміну від тваринного світу, нині є чимось застарілим і зайвим.

Стосовно виховання душі, то цьому процесові повинні передувати певні кроки – співучасті, співдії, співприсутності, співпереживання, співчуття, відчуття в сокровенне, котре є в людях, у природі, у творах мистецтва і навіть у речах. А своє сокровенне потрібно намагатися уявляти (ставити перед собою) і розмірковувати про це. Здійснюючи такі кроки, перебуваючи в стані розуміння світу, іншої людини, твору мистецтва, самої себе душа буде зростати і зміцнюватися. Необхідно враховувати, що поряд із мистецтвом могутнім стимулом у кристалізації теми душі було християнство. У світовій філософській традиції вивчення людини часто спиралося на такі методологічні засади, котрі мали аналітичну спрямованість, унаслідок чого відбувалося певне народження цілісного погляду на людину, а спеціальні напрямки дослідження її сутності формувались як специфічні дисциплінарні «предмети», у межах яких розроблялися певні усталені «антропологічні» схеми [6, с. 9].

Виховання душі є вичною проблемою. Кожне нове покоління людей шукає свої шляхи її розв'язання. І те, що людство ще існує, – кращий доказ того, що такі шляхи, зрештою, знаходяться. Інша річ, усвідомлення

знайдених шляхів. Зокрема, це стосується психології з претензією на розв'язання проблеми душі, оскільки більше ніж півтора століття вона розчленовує душу на окремі функції для їх об'єктивного вивчення. [5, с. 6].

Повернення у вітчизняну педагогіку людської душі назріло досить давно. Послугуючись душею як гранітним фундаментом науки, є можливість врешті об'єктивно, легко й логічно пояснити людині у процесі виховання, що й чому з нею саме так відбувається.

Окрім того, можна широко визнати, що виховання є не лише і не так керуванням ростом тіла і розвитком психічних функцій, як, передусім – розвитком душі, вивільнення її значущості з-під впливу матеріального тіла.

Душа для виховного процесу так само реальна, як фізично відчутне тіло. Без неї практична педагогіка стає бездушною машиною, що формує й обслуговує матеріально бездушну людину. Чимало педагогів понині не знають, що стан душі й духу безпосередньо впливає на думки й почуття учня, його успіхи, загалом його життя.

Належність людини до духовного й матеріального світів спокон-віків для педагогів становила неабиякі труднощі. Десятиліттями вони шукали джерело духовного в тілесному, визнаючи фізіологічні функції основою психічних. За радянських часів психологи і педагоги чітко дотримувалися принципу фізіологічної детермінації свідомості й теорії локалізації функцій головного мозку, відповідно до якої психічні функції – продукти діяльності локальних зон, або «центрів», головного мозку. І, на перший погляд, таке припущення видавалося абсолютно переконливим, адже за травм деяких частин голови, розлади психіки справді мали місце.

Нині у школах вивчають основи Біблії як взірці чудової моралі, про яку культурна людина має знати, але виконувати які практично немає потреби.

Наука оперує глибокими знаннями про сфери багатогранності людини. Зосталося лише правильно «з'єднати» їх між собою. Тут виникатимуть методологічні труднощі. По-перше, яка сфера людини – основна? На перший погляд, без сумніву, біологічна (генетична), а відтак, за принципами ієрархічної супідрядності, – психічна, соціальна, духовна. Та насправді все може бути оманомо.

У світлі здобутих наукою знань щодо енергоінформаційної суті людини, саме духовна сфера визначальна [3]. Спершу душа, дух, а відтак – усе інше. Народженню тіла передує дух. Спершу – енергія й інформація. Душа й дух, втілені в немовля, вже володіють абсолютним знанням. Якщо це так, то людину загалом слід «читати» не від фізичного тіла до духу, а навпаки – від духу до тіла. І нашу інтегральну модель теж належить аналізувати з кінця. Важко уявити, як може змінитися виховання людини, якщо цей висновок визнають правильним.

Отже, знання наші, якщо не геть хибні, то дуже неповні й спрощені. Людина значно розмаїтіша й складніша. Ми недостатньо знаємо і несповна враховуємо її найтонші, потаємні властивості, що не дає змоги досягти істотного прогресу у вихованні. Дедалі наполегливіше наше життя заповнюють ідеї, засновані на інших уявленнях про людину. На них і варто вибудовувати нову парадигму людського виховання. Як зауважує В.Рибалка, «в контексті цих даних постає питання про відмову <...> від категоричного протиставлення між ідеалізмом і матеріалізмом та встановлення продуктивних антиномічних зв'язків між ними» [4, с.1 09]. Це надзвичайно важлива теза для розуміння напрямку пошуку методологічних засад сучасного виховання, в тому числі і формування духовної культури особистості.

В якості засадничих принципів нової методології можуть бути прийняті заповіді, яким більше ніж 2000 років. У сучасному трактуванні їх можна звести до семи провідних положень і розглядати в якості основоположних для розвитку духовності сучасної цивілізованої людини.

1. За будь-яких обставин прийміть ситуацію, утім не переставайте прагнути кращого. **Девіз – твердість.**

2. Легко знаходьте позитив у кожній неприсмності. Збагачайте досвід, вдосконалюйтесь, будьте вимогливішими до себе. Легко віддавайте й дотримуйте слова. **Девіз – навчання.**

3. Будьте скромними, зайвий раз не виділяйтеся, старайтеся не хизуватися перед іншими. **Девіз – скромність.**

4. Виховуйте в собі витримку, самовладання, м'яку вдачу. За проблем у спілкуванні спеціально підготовлюйтеся, зокрема до спілкування з егоїстами й запальними людьми. **Девіз – доброзичливість.**

5. Зберігайте в таємниці свої плани до їхнього втілення. Зберігайте таємниці інших, будьте стриманими. Не думайте й не кажіть ні про кого негативу. Понад усе любіть людей. **Девіз – моральна висота (чистота).**

6. За тієї чи іншої невдачі критично оцініть ситуацію. Вірте в потрібні сили. Будьте готові до різного, не обтяжуючи себе перебуванням у неприємній обстановці (якщо в цьому є потреба), носінням зайвого... Нехай рівною буде постава і розум у рівновазі. **Девіз – рівновага розуму.**

Споживайте чисту їжу, дотримуйтеся гігієни, виконуйте фізичні й гігієнічні вправи, релаксуйте, дихайте правильно, аутогенно тренуйтеся, і медитуйте. Вивчайте докільця. **Девіз – удосконалення.**

Лише в постійній наполегливій праці Вам забезпечено успіх. Заперечуючи наявність духу й душі, обов'язково доводиться вдаватися до міфології й абстракцій. Тоді замість душевної сили все можна пояснити певними «прихованими резервами» організму. Питання в тому, де ж сховані ці «резерви»? Можливо, це резерви енергії? Тоді що це за енергія, і де бере початок? Якщо йдеться про енергію душі й життєву силу, все очевидно.

Совість, на слухне переконання Святих Отців, слугує найвищою формою свідомості, «голосом Бога в душі». Вона дається людині як природний дар, як-от, за праведність батьків; може бути розбуджена в дитинстві завдяки правильному вихованню; або – обмежена особистими зусиллями на ниві благочестя.

Хай там як, пробудження сумління – неабияке благо для людини, а втрата його чи намагання заглушити – непоправна біда.

Якщо на викравальний голос сумління душа, образно, «затуляє вуха» або «заплющує очі», щоб не бачити свого зла, яке показує совість, вона екранує себе від безкінечного потоку благодаті. Забезпечення душі Божественним світлом переривається, іноді на тривалий час.

Свідомість вихованця неможливо розбутити лише за допомогою навчальних закладів. Будь-яка дія розуму полягає в обмірковуванні. Людина завше змушена думати, адже вона й сама не досконала. Та замість того, щоб пробуджувати думку, школа грубо її утискає. Будь-яка глибока й справжня думка – шлях до Бога, та допустити цього матеріалізована освіта не може.

«Виховуйте дітей ваших у страху Божому. Страх Божий – початок мудрості» (Пс. 110, ст. 10). Принагідно зазначимо, слово страх не має тут нічого схожого із психологічними станами переживання негативних емоцій у зв'язку із очікуванням чогось загрозливого для життя, здоров'я, комфорту людини. «Страх» тут потрактовується у сенсі «внутрішнього» цензора, який «діє» у системі координат десяти Божих заповідей і оцінює вчинки, поведінку людини крізь призму її власної совісті, сумління. Страх Божий – це не про страх, що паралізує, сковує, позбавляє дії розум. Це про страх, який звільняє від хаосу, вивільняє розум із полону неоднозначності. Навчити дітей щоразу розмірковувати, як відреагує на той чи інший вчинок Господь – завдання абсолютно посилене. Якби народ завше послуговувався цим почуттям, не було б воєн, екологічних криз, виродження потомства. Прагнучи загального блага, втілювався б істинний сенс життя – єднання людини з Богом як вищим ступенем цнотливості (повернення безсмертя).

Упродовж життя людська душа проявляється як особистість, якій притаманні усвідомлені розум, воля, сила (емоції й почуття), вдача і темперамент, спрямованість і світогляд.

Рівень особистості визначає передусім інтелект, що ієрархічно панує над почуттями завдяки волі. Правильний світогляд узгоджує їх між собою, задаючи особистості позитивне спрямування. За браку світоглядних орієнтирів узгодженість душевних сил порушується.

Світогляд слугує стрижнем індивіда, його хребтом. Викривлення стрижня або його пошкодження спотворюють душу. А без світогляду особистість – наче медуза, яку викинуло на берег. І тоді це вже не особистість. За психіатричними нормами бодай якийсь світогляд у людини має бути. Біблію наука не спростувала. Проте «стара гвардія» шкільних педагогів (дарвіністів), як і колись, фанатично втовкмачують у душі дітей стереотипи хибного світогляду.

Дари Всевишнього, звісно, не випадкові, але таємниці їхнього розподілу для нас невідомі. Усі спроби людей селекціонувати геніїв за спадковими ознаками не увінчалися успіхом. Ба більше, у поколіннях відомих особистостей, але аж ніяк не святих, завше було вдосталь виродків. Святість, однак, також не спадкова. У Євангелії зазначено, що таланти відпускаються «кожному за його силою» (Єванг. Від Матвія, гл. 25, ст. 15). Відтак (наприкінці життя) з кожної людини питають, як вона розпорядилася цими скарбами.

У жодному разі не можна «закопувати в землю» головний дар Бога – талант власне життя, не примноживши його й не увіковічивши. В такій людини «відніметься й те, що має» (Єванг. Від Матвія, гл. 25, ст. 29), тобто життя з перспективою райського блаженства. Але ще задовго до фізичної смерті люди, що не бажають набиратися мудрості й доброти (любити і прощати), втрачуть поступово здатність нормально почуватися, виявляти волю і тверезо роздумувати.

Те саме з талантом, який «закопують у землю», причому не лише від пияцтва й ледачості. Прагнення до зла (продажність, розпуста тощо) теж призводить до виродження талантів. Відтак творчий плід таких особистостей у духовному й душевному аспектах стає отруйним. І вже тоді йдеться не про невігластво ледачих і самовдоволених егоїстів, а про демонічний безум талановитих покидьків.

Один із засновників європейської педагогіки Ян Амос Коменський навчав, що до шести років дитині необхідно прищепити віру, страх Божий, моральність і чесноти. Лише по тому можна братися за предметне навчання.

Як відомо, організм, не отримуючи належного харчування, регулярного очищення, розвивальних вправ, виснажується, слабшає, хворіє. А без чистої, розвинутої душі людина взагалі не має доступу до істинно людських світів, і жоден матеріальний добробут цього не компенсує. Душі необхідно очищатися від зла, їй потрібна благодатна духовна пожива, розумові й моральні вправи, аби змінювати силу свідомості. У цьому й полягає завдання виховання, яке визнає душу.

Найбільше не поталанило педагогіці з моральним вихованням індивіда і всіх прийдешніх поколінь. Гасла й заклики, що впливають на ті чи інші дії вихованців, не підкріплені реальними фактами. Педагогічні теорії й методики втратили головні важелі впливу на людину – закликання до совісті, людяності, необхідності життя в Божому страху, винагороди за праведність і покарання за блуд.

Ступінь совісті відповідає рівню особистості. Будь-яке моральне відхилення (навіть мінімальне) стає відхиленням від свідомої норми і слугує, хай непомітно, симптомом душевної недуги. Брак совісті підриває і ослаблює моральну пам'ять. Власне це пояснює, чому люди талановиті, навіть відомі, коять непоправні дурниці, чинять підло, стають злочинцями і збоченцями.

З огляду на цілісність духовної субстанції, відчуття безпосередньо пов'язані з появою образів-уявлень, емоційно пережитих, тож закарбовуються у пам'яті. Завдяки позначенню образів словами народжуються

смисли, й уявлення стає поняттям. Сукупність запам'ятовування, оцінки й перероблення інформації, побудова логічних (словесних) систем і явищ, втілюваних умоглядних образів (ідей), – суть людського мислення.

Розумна душа живе не єдиним чуттєвим сприйняттям чи взятими з книжок знаннями. Вона особисто спрямовує в зовнішній світ ідеї, що виходять із творчих надр свідомості. А основа всіх ідей, проєктів і починачь людини – слово.

Згідно з ученням Платона, мета людини – досягнути найвищого блага. До того ж, приватне вище благо одної людини невіддільне від блага загального, тобто Бога – «джерела життя і безсмертя». Людина, усвідомлюючи свою високу ціль і спрямування волі до досягнення загального блага, актуалізує й зміцнює позитивні почуття, поглинаючи рештки негативної емоційності.

До таких вищих (суто людських) почуттів належать: милосердя і співчуття, щедрість і відвага, почуття справедливості. А супроводжують їх терпіння, смиренність, прощення образ тощо, які, натомість, інтегруючись, підводять душу людини до любові – вершини позитивних емоцій і почуттів.

Основа виховання – виховання любов'ю. Об'єднуючи все добре в людині, любов, як вищий стан духу, є неосяжною силою, що перемагає навіть смерть. І це не абстрактна поетична метафора. Адже Сам Творець життя «Бог є Любов» (Посл. Іоанна І. 4. 8). Наповнена світлом любові душа впокорується, очищається від скверни самоті; позбавляється остраху (гніву і зневіри). На зміну ж невдоволенню і ремствуванню приходять радість і подяка. Нехтуючи пристрастями, емоційні сили душі поглинають позитивні почуття, а в любові настає резонанс сил. Тоді все людське єство змінюється. Душу наповнює Божественне світло, і вона стає незайманою, віднаходячи мудрість цілого. Любяча душа творить, немов богоподібна істота, тож більше не наважується руйнувати, зраджувати, лихословити тощо.

Добро, як творче ремесло, похідне від любові. Зло, навпаки, є поділом цілого. Все, що стосується роз'єднання – суперечки, руйнування, побоїв, вбивства тощо, – дії злих сил. Брехливі й гнівні слова (ба навіть думки) шкодять не лише ближнім, а й передусім руйнують тих, з уст яких такі слова вириваються. За нещодавніми науковими даними, наші гени чують людські думки; сприймають їх і відображають у генетичному коді нащадків.

Через бездуховність загалом безліч людей, спроможних ще запам'ятовувати цифри, читати й писати, з часом втрачають здатність до розуміння суті того, про що вони кажуть і пишуть. Оперуючи формулами і прислів'ями, чимало людей вважають себе достатньо мудрими на підставі поодиноких обмежених знань.

Ми повинні по-новому розглядати розвиток хисту й талантів. Талант (передусім інтелектуальний) і пам'ять (основа інтелекту) – вроджені складові розуму. Утім вони не утворюють ціле за браку сумління (моральної основи особистості) і не розвиваються без систематичних вправ. Водночас, якщо вроджена недоумкуватість (олігофренія) і набуте (деменція) досить закономірно впливають з розумової відсталості батьків і порочного виховання дітей, то талант розподіляється за іншими (невідомими) законами моральної основи особистості.

Висновки. Сьогодні у нашому суспільстві гостро постає проблема формування духовної культури особистості. Це завдання традиційно покладається суспільством на інститути виховання і реалізується через систему освітньо-виховних закладів. Слід визнати, що педагогічні теорії й методики втратили головні важелі впливу на людину – закликання до совісті, людяності, безкорисливості, чесності, відданості. Сучасні суспільні виклики, обтяжені війною, в яку втягнуто Україну актуалізують потребу переосмислення методологічних засад виховання, з урахуванням: 1) необхідності налагодження конструктивного «діалогу» між ідеалізмом та матеріалізмом, ірраціоналізмом та раціоналізмом, духовним та логічним; 2) належності людини до духовного й матеріального світів та розкриття закономірностей, принципів, форм і методів виховання, навчання і освіти особистості у всій повноті зв'язків між ними.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у проєктуванні наукових засад педагогіки духовності.

Використана література:

1. Бугайчук К. Формування духовності молоді на сучасному етапі розвитку українського суспільства. *Проблема духовності сучасної молоді: реалії та перспективи*: матеріали Міжрегіон. наук.-практ. конф. молодих дослідників (Житомир, 8 листоп. 2007 р.). Житомир : Вид-во ПП Сахневич, 2007. С. 27-31.
2. Груць Г. Релігійно-духовні цінності як умотивовані потреби розвитку особистості студентів: історичний аспект. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 35, Т. 2, 2021. С. 238-247
3. Козловський Ю. М., Захар'яш О. С. Духовний розвиток українського студентства у контексті християнського світогляду. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 76, Т. 1. С.174-178.
4. Рибалка В.В. Духовність і духовна культура у становленні творчо обдарованої особистості. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2013. № 8-9 (15-16) /08-09/2013. С.108-113. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/10366/1/%D0%A0%D0%B8%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%B0.pdf>.
5. Скотний В. Виховання душі. *Молодь і ринок*. 2011. № 6. С. 5-10.
6. Чернілевський Д. В., Пшеничний О. В., Сідячева Н. В. Духовна культура особистості : навч. посібник. Київ–Вінниця : Академія креативної педагогіки, 2009. 384 с.

References:

1. Buhaichuk K. (2007). Formuvannya dukhovnosti molodi na suchasnomu etapi rozvytku ukrainskoho suspilstva [Spiritual development of youth at the current stage of Ukrainian society formation]. Problema dukhovnosti suchasnoi molodi: realii ta perspektyvy: materialy Mizhrehion. nauk.-prakt. konf. molodykh doslidnykiv, m. Zhytomyr, 8 lystop. 2007 r. Zhytomyr: Vyd-vo PP Sakhnevych, S. 27-31 [in Ukrainian].
2. Hruts H. (2021). Relihiino-dukhovni tsinnosti yak umotyrovani potreby rozvytku osobystosti studentiv: istorychnyi aspekt [Religious and spiritual values as the motivated needs of students' personality development: historical aspect]. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. Vyp. 35, tom 2. S.238-247 [in Ukrainian].
3. Kozlovskiy Yu.M., Zakhar'iash O.S. (2021). Dukhovnyi rozvytok ukrainskoho studentstva u konteksti khrystyianskoho svitohliadu [Spiritual development of Ukrainian students in the context of Christian philosophy]. Pedahohika formuvannya tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh. № 76, T. 1. S.174-178. [in Ukrainian].
4. Rybalka V.V. (2013). Dukhovnist i dukhovna kultura u stanovleni tvorcho obdarovanoi osobystosti [Spiritual view and spiritual culture in establishment of a creative personality]. Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti.. № 8-9 (15-16) /08-09/2013. S.108-113. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/10366/1/%D0%A0%D0%B8%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%B0.pdf> [in Ukrainian]
5. Skotnyi V. (2011). Vykhovannia dushi [Soul educating]. Molod i rynek. № 6. S. 5–10. [in Ukrainian].
6. Chernilevskiy D. V., Pshenychniuk O. V., Sidiacheva N. V. (2009). Dukhovna kultura osobystosti: navch. Posibnyk [Spiritual culture of personality: textbook]. Kyiv; Vinnytsia: Akademiia kreatyvnoi pedahohiky. 384 s. [in Ukrainian].

Kozlovskiy Yu. M., Opachko M. V., Tsiupryk A. Ya., Deshko N. V. Formation of spiritual culture of an individual in the context of current challenges

The authors of the article have grounded the need to develop a broad educational and public discourse on issues of formation of spiritual culture of an individual. The problem of spirituality formation is of pronounced topicality in current conditions of a full-scale war, taking place in Ukraine. Today's realities prove that neglecting or underestimating the importance of this aspect of human causes consequences, ultimately leading to the destruction of humanity. The mission of spirituality development and the formation of spiritual culture of an individual is entrusted by the society to educational institutes and is implemented through the system of educational institutions.

The need to rethink the fundamental foundations of education and up-bringing, first of all, the theory, and therefore the practice of education as a profound process of transmission of spiritual values is in the focus of attention. This involves the transformation of methodological architecture of modern education theory on the basis of establishing constructive antinomic relations between idealism and materialism, irrational and rational, spiritual and logical. This means that, in addition to the traditional spheres, such as human-nature, human-technology, human-human, human-sign system, human-artistic image, it is important to involve spiritual sphere to the subject activity of students, namely, human-God.

One cannot but recognize that pedagogical theories and methods have lost the main levers of influence on an individual – the appeal to conscience, humanity, selflessness, honesty, devotion, ultimately – the necessity of living in the invariant plane of God's commandments. Human is always forced to think, because is not perfect oneself. School is meant to awaken thought, but the materialized school rudely suppresses it. After all, any deep and true thought is the way to God.

Therefore, it is time to set the newest pedagogy, which will reveal the laws, principles, forms and methods of up-bringing, training and education of an individual in all the fullness of connections that reveal the belonging of an individual to the spiritual and material worlds. In the new educational paradigm, the pedagogy of spirituality, along with didactics, will take its rightful place.

Key words: *spiritual culture, educational institutions, spirituality, soul, methodological principles, spiritual and material worlds, worldview, moral virtues.*